

Rolnictwo w okresie przemian

W książce pt. „*Rolnictwo w procesie przemian i rozwoju gospodarki*” autor¹ omawia problemy polityki rolnej w związku ze zmianą ustroju polityczno-gospodarczego w Polsce. Już na wstępie trafnie zauważa, że w długim okresie przemian, zarówno wybór celów polityki rolnej, jak i jej realizacja powinny być uniezależnione (tj. odpolitycznione) od kadencji organów politycznych.

W sześciu kolejnych rozdziałach autor analizuje:

- proces przemian strukturalnych,
- rolę państwa w gospodarce,
- sfery polityki rolnej i jej cele na tle funkcji rolnictwa oraz
- podstawy regionalizacji polityki rolnej uważając, że przemiany strukturalne w rolnictwie powinny iść w kierunku tworzenia „klasy średnich” właścicieli i przedsiębiorców.

Przemiany strukturalne są jednak powolne i nie mogą być skutecznie przyspieszane z powodu uwarunkowań poza rolnictwem. Wymagają wsparcia spoza wsi, m.in. redystrybucji dochodów na rzecz wsi w celu zwiększenia tam liczby miejsc pracy – głównie przy pomocy instrumentów finansowych (tańszy kredyt, ulgi podatkowe), a ponadto szkolenia i in.

Przemiany w strukturze działalności społeczności wiejskiej muszą mieć – zdaniem autora – pierwszeństwo w stosunku do przemian struktury obszarowej gospodarstw chłopskich, ponieważ rozwiązanie „kwestii rolnej” wymaga stworzenia warunków dla efektywnego użycia zasobów pracy rodzin rolniczych, wzrostu efektywności pracy rolników itd. Najpilniejszą sprawą jest zapewnienie pracy młodzieży. Autor uważa także za konieczną minimalizację roli państwa w gospodarce, choć – przejściowo – oczywisty jest jego udział w procesie transformacji ustrojowej.

Nadmiar zasobów pracy przy niskiej jej wydajności to jeden z najtrudniejszych problemów polskiego rolnictwa. Jawne i ukryte bezrobocie na wsi ma podłoże głównie strukturalne, związane z transformacją gospodarki narodowej. Dramatyzm sytuacji pogłębia przyrost ludności w wieku pro-

¹ Antoni Leopold: „*Rolnictwo w procesie przemian i rozwoju gospodarki*”, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1997 r., s. 156.

dukcyjnym, który będzie występować jeszcze w latach 2005–2010. Autor sądzi, że obecnie jedynym rozwiązaniem, które w dłuższym okresie może przyczynić się do zmiany struktury gospodarki rolnej, jest skierowanie środków polityki gospodarczej na rozwój przedsiębiorczości na wsi, np. przy pomocy kredytów preferencyjnych, co jednak wymaga dopłat z budżetu. Popieranie takich działań jest pilniejsze niż popieranie inwestowania w samym rolnictwie.

Tworzenie miejsc pracy dla ludności wiejskiej stwarza perspektywę rozwoju wielokierunkowej działalności wytwórczej i usługowej na wsi, jakiego nie zapewniają zasiłki dla bezrobotnych. Jednakże, przy obecnej skali przeludnienia wsi, oczekiwane zmiany struktury działalności w wyniku inwestowania w miejsca pracy dla ludności wiejskiej będą powolne. Rozwój przedsiębiorczości na wsi wiąże się z pewnym stopniem urbanizacji wsi, bez migracji ludności wiejskiej do miast.

Gospodarka ziemią obejmuje szeroki zakres działań, mających na celu efektywne użytkowanie głównie rolniczej przestrzeni produkcyjnej. Duże znaczenie ma ochrona gruntów rolnych przed łatwą zmianą ich przeznaczenia i degradacją. Obecnie w Polsce, pisze autor, „*obok niewydajnego zasobu pracy w rolnictwie występuje nadmiar gruntów o malej przydatności rolniczej. Są to dwa problemy, wzajemnie pogłębiające potrzebę strategii polityki gospodarczej.*” Około 35 proc. gruntów użytkowanych rolniczo stanowią grunty „słabe”. Autor przewiduje, że w najbliższych kilkunastu latach zaniecha się użytkowania znacznej części gruntów słabszych (klasy V i VI), np. celowe byłoby zalesienie około 700 tys. ha gruntów. Zaniechanie użytkowania rolniczego 1,2–1,5 mln ha gruntów nie zagraża dostatecznemu zaspokojeniu krajowych potrzeb żywnościowych i utrzymaniu eksportu nadwyżek rolnych.

Wzrost wydajności pracy w rolnictwie warunkuje rozwój gospodarstw rolnych, a to wymaga w szczególności upowszechniania wiedzy i podnoszenia umiejętności zawodowych rolników. Niekorzystnym zjawiskiem jest ograniczenie stosowania dostępnych nośników postępu biologicznego i technicznego w rolnictwie. Np. zużycie nawozów sztucznych w 1994 r. wyniosło 40 proc. (czystego składnika NPK) w stosunku do 1990 r. Bezpośrednim powodem zmniejszenia zużycia przemysłowych środków produkcji było pogorszenie relacji cen przemysłowych do cen produktów rolnych (na niekorzyść rolnictwa).

Blisko 20 proc. zasobu gruntów rolnych jest własnością państwa. Autor opowiada się za minimalizacją tego udziału, a grunty państwowe powinny być zagospodarowywane na zasadach dzierżawy. Część gruntów stanowiąca bazę postępu w rolnictwie może pozostać we władaniu AWRSP.

Gospodarstwo rodzinne, łączące funkcje decyzyjne i wykonawcze oraz pracę wyłącznie członków rodziny, jest – według autora – najbardziej pożą-

danym typem gospodarstwa w Polsce. Za nim przemawia i to, że „system pracy najemnej nie odpowiada cechom procesu produkcyjnego w rolnictwie, przez co jest on ekonomicznie nieefektywny” (wskazują na to były PGR-y i rolnictwo ziemiańskie). Krytycznie oceniono projekt ustawy z 1995 r. o gospodarstwie rodzinnym, ponieważ zmierzał on do utrwalenia systemu preferencji prawnych, finansowych i podatkowych wyłącznie dla gospodarstw uznanych za rodzinne.

Dochód oczekiwany przez rodzinę rolniczą mogą dać obecnie gospodarstwa o powierzchni co najmniej 30 ha użytków rolnych przeciętnej jakości. Według Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej za gospodarstwa rozwojowe można uznać około 600 tys. z ponad 2,1 mln gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych. Do gospodarstw rozwojowych należą też te o powierzchni do 10 ha, o ukierunkowanej produkcji ogrodniczej lub hodowlanej. Pozostałe gospodarstwa chłopskie nie mają szans osiągnięcia akumulacji pozwalającej na inwestowanie.

Gospodarstwa, w których dochód rodziny uzupełnia praca zarobkowa, stanowią szacunkowo ponad 2/3 ogólnej liczby gospodarstw prywatnych. Dwuzawodowość należy uznać za zjawisko trwałe, niezależnie od koncentracji ziemi w gospodarstwach rodzinnych.

Proces przekształceń struktury obszarowej gospodarstw prywatnych i prywatyzacja państwowych nieruchomości rolnych będą długotrwałe, a ich tempo zależeć będzie od czynników zewnętrznych, zwłaszcza kreujących odpływ ludności z rolnictwa i od produkcji rolnej, tj. kształtujących podaż i popyt na grunty rolne. Autor uważa, że istniejąca struktura agrarna gospodarstw chłopskich, łagodząca zjawiska bezrobocia na wsi, nie wymusza aktywizacji polityki rolnej w tej dziedzinie.

Aktywnej polityki należy oczekiwać w zakresie prywatyzacji gruntów skarbowych, w celu powiększenia istniejących i tworzenia nowych gospodarstw rodzinnych. Z powodu niskiej rentowności kapitałów w rolnictwie aktywna polityka restrukturyzacji w rolnictwie zawsze będzie związana z jej dotowaniem, ale – zdaniem autora – dotowanie ze środków publicznych należałoby ograniczyć do określonej powierzchni 50-100 ha, zależnie od regionu, co nie oznacza prawnego ograniczenia wielkości gospodarstw.

Autor jest zdecydowanym przeciwnikiem polityki kształtowania dochodu z rolnictwa według „zasady parytetu”, ponieważ wpływa ona destrukcyjnie na rynek i hamuje zmiany struktury agrarnej. Uważa też, że będzie niezbędne objęcie rolnictwa progresywnym podatkiem dochodowym ze względu na coraz większe rozwarstwienie gospodarstw, zależne od efektywności oraz stopnia koncentracji produkcji. Działania w celu zwiększenia dochodów gospodarstw rodzinnych w niektórych okolicach może uzasadniać ich funkcja osadnicza, a w rejonach nadgranicznych także względy polityczne (stosuje się to np. we Francji).

Problemy protekcjonizmu w polityce gospodarczej oraz interwencjonizmu na rynku rolnym omówiono na przykładzie dochodów z rolnictwa, których kształtowanie za pomocą środków polityki gospodarczej występuje w większości państw rozwiniętych. Zwrócono uwagę, że dla Polski – w związku z zamierzoną integracją z UE – powstaje dodatkowa komplikacja wynikająca z trudności przewidywania stopnia protekcjonizmu w rolnictwie w krajach Unii w chwili wejścia do niej Polski.

W Polsce (w 1993 r.) 2/3 ludności rolniczej uzyskiwało mniej niż 40 proc. dochodów ze swego gospodarstwa, a resztę z zarobkowania poza gospodarstwem i ze świadczeń społecznych. Pozostała 1/3 uzyskiwała ponad 70 proc. dochodów ze swojego gospodarstwa, a resztę głównie ze świadczeń społecznych. Za błędne koło autor uważa to, że problem dochodów ludności rolniczej może rozwiązać interwencyjna polityka regulacji cen płaconych rolnikowi lub cen za środki produkcji dla rolnictwa. Interwencja w sferze cen skupu, czy opłat taryfowych (cła itp.) może służyć względnej stabilizacji rynku produktów rolnych i żywnościowych, a nie kształtowaniu dochodów rolnych, gdyż hamowałoby to przemiany strukturalne w rolnictwie i wzrost gospodarczy.

Działania podtrzymujące proporcje cen na korzyść rolnika prowadzą do rozwarstwienia ekonomicznego wsi, gdyż korzystają z tego gospodarstwa duże i o większej niż przeciętna efektywności produkcji. Za pomocą polityki cen można by w zasadzie wpływać w sferze rynku na opłacalność produkcji w 1/4 gospodarstw, których dochody pochodzą głównie z produkcji rolnej (ok. 70 proc. dochodów). Gospodarstwa drobne zyskują niewielkie korzyści, a jeżeli nie są samodzielne żywnościowo, to mogą ponosić ciężar wzrostu cen żywności.

Po 1990 r. rynek produktów rolnych cechuje przewaga podaży nad popytem. Poprawiła się jakość i asortyment podaży produktów krajowych. Spadkowi popytu po 1989 r. towarzyszył wzrost wydatków na żywność (w cenach stałych o około 20 proc.). W prognozach produkcji rolniczej trzeba liczyć się z niewielkim wzrostem zapotrzebowania na produkty rolne oraz rosnącą rolę przetwórstwa i handlu w zaspokajaniu popytu na produkty finalne, przez co udział wartości surowca rolnego w cenie produktu finalnego będzie malał. Rolnictwo będzie musiało dostosowywać się do wielkości i struktury popytu na jego produkty oraz do wymogów jakościowych.

Do omawianych problemów rynku rolnego należy integracja producentów rolnych z ogniwami handlu i przetwórstwa rolnego. Jedną z jej form są zakładane przez rolników spółdzielnie handlowe i przetwórcze oraz kontraktacja produkcji rolniczej.

W książce bardzo skrótowo poruszono sprawę ubezpieczeń społecznych rolników, które – zdaniem autora – „są obecnie w zasadzie zasiłkami finansowanymi przez budżet”. Składki na ubezpieczenie (pokrywające około

10 proc. kwot wypłat) są formą popierania społeczności rolniczej, co autor ocenia krytycznie, zaznaczając jednak, że trudno byłoby znacznie podnieść wysokość składek. Za prawdopodobne uważa natomiast zmniejszanie się liczby ubezpieczonych rolników w tempie większym od wskaźnika umieralności. Opowiada się za włączeniem ubezpieczenia rolników do ogólnego, zreformowanego systemu krajowego, który powinien zakładać podział funkcji między państwo (gwarantujące minimum wsparcia emerytalnego jednakowego dla wszystkich) a instytucje ubezpieczeniowe prowadzące ubezpieczenia według umów indywidualnych (typu kapitałowego).

W książce poruszono także niektóre problemy polityki wejścia Polski do Unii Europejskiej związane ze stanem i możliwościami przemian rolnictwa polskiego. Integracja rolnictwa z gospodarką Unii będzie dokonywać się przez rynek, a nie przez bezpośrednie powiązania. Proces stowarzyszenia muszą popierać obustronne działania przystosowawcze. Trudno liczyć na znaczącą per saldo wielkość uzyskanego poparcia finansowego polityki przemian strukturalnych rolnictwa i obszarów wiejskich. Z wymogów dostosowania głównie w sferze produktów rolniczych i ich przetwórstwa wynika pilna potrzeba unowocześnienia przetwórstwa i handlu. Dużą rolę odegra w tym procesie samoorganizowanie się zainteresowanych rolników i innych, a ponadto – przepływ informacji oraz instruktaż technologiczny i ekonomiczny dostępny dla rolników.

Obrót gruntami rolniczymi

Przedstawiony w opracowaniu¹ obrót ziemią obejmuje wszystkie transakcje oraz umowy dotyczące władania i użytkowania gruntów, zawierane między osobami fizycznymi i prawnymi oraz podmiotami prawa handlowego. Wyróżniono obrót rynkowy, obejmujący przeniesienia tytułu własności, i inne regulacje użytkowania gruntów; głównie są to umowy dzierżawy oraz nierynkowy obrót gruntami rolnymi.

W opracowaniu wykorzystano różne źródła, jak wyniki ankiety IERiGŻ z 1992 r. i dane sondażu z 1994 r., materiały GUS (publikowane i niepublikowane), dane AWRSP, informacje prasowe oraz agencji handlowych i Ministerstwa Sprawiedliwości (pochodzące od notariuszy). W niektórych obszarach brak wiarygodnych informacji zmuszał do oszacowań.

Ogólny obszar gruntów uczestniczących w obrocie rynkowym i pozarynkowym w 1996 r. wyniósł 1 533,9 tys. ha, tj. o 6,1% mniej niż w 1995 r. Na jedną transakcję przypadało średnio 3,6 ha (przy rozpiętości od 1 ha do 195,6 ha). W obrocie uczestniczyło 400,7 tys. gospodarstw. Na obrót rynkowy przypadało 1 146,9 tys. ha, tj. 74,8% (o 9,3% mniej niż w 1995 r.), a na obrót pozarynkowy (spadkobranie, udziały rodzinne, dożywocie) 387 tys. ha, tj. 25,2% ogółem gruntów uczestniczących w obrocie.

Skromny był rynek sprzedaży gruntów w transakcjach sąsiedzkich. Utrzymało się duże zainteresowanie zakupem ziemi przez rolników z gospodarstw powyżej 10 ha, zwłaszcza w centralnej i południowo-wschodniej Polsce. Poprawie struktury agrarnej sprzyjały zwłaszcza zakupy gruntów z zasobów AWRSP.

W 1996 r. rolnicy i inne osoby fizyczne zakupili 128,3 tys. ha (o 70,4% więcej niż w 1995 r.). Na jedną transakcję przypadało 6,8 ha, tj. prawie trzykrotnie więcej niż w obrocie ziemią między rolnikami. Było duże zainteresowanie ziemią ze strony agrobiznesu, ze względu na jej taniość i korzystne warunki rozliczeń transakcji.

W 1996 r. największe zmiany zaszły na rynku dzierżaw, gdzie użytkowników zmieniło 779 tys. ha (o 20,9% mniej niż w 1995 r.) w związku z po-

¹ Lech Ostrowski: *Rynkowy i nierynkowy obrót ziemią rolniczą w 1996 r.*, IERiGŻ, Warszawa 1997, s. 32.

rządkowaniem dzierżaw przez AWRSP. Dzierżawy gruntów między rolnikami objęły 375 tys. ha, tj. o 7,1% więcej niż w 1995 r. Od lat utrzymuje się coraz szersza tendencja do powiększania gospodarstw w tej formie, ale ten proces utrudnia fakt, iż rynek gruntów jest nieuporządkowany, bardzo tradycyjny, wadliwie zorganizowany, cechuje go brak informacji o ofertach i nieprofesjonalne pośrednictwo.

Nierynkowy obrót ziemią wykazuje większą stabilizację niż obrót rynkowy. Zniesienie po 1990 r. ograniczeń w obrocie gruntami rolnymi nie zmieniło wcześniejszych tendencji występujących w zachowaniach rodzin wiejskich w podeszłym wieku.

Poza nietypowymi latami 1991-1992, od 1993 r. do 1996 r. obszar gruntów uczestniczących w tej formie obrotu zmieniał się nieznacznie i wynosił (w tys. ha) w 1993 r. – 404,9 ha, w 1994 r. – 406,7 ha, 1995 r. – 368,1 ha, w 1996 r. – 378 ha.

W 1996 r. przekazano następcom 267 tys. ha (o 4,9% więcej niż w 1995 r.). Skala rotacji pokoleń w gospodarstwach rolniczych utrzymuje się od trzech lat na normalnym, zbliżonym poziomie, obejmującym około 50 tys. gospodarstw. Korzystne przepisy emerytalne powodują, że głównie naturalny brak następcy przedłuża okres kierowania gospodarstwem po osiągnięciu przez rolnika wieku emerytalnego.

W wielu rodzinach rolników, np. dotkniętych bezrobociem, emerytura jest jedynym stałym źródłem dochodów, co zachęca do terminowego przekazywania gospodarstwa następcy.

W ostatnich latach widocznie rozszerza się obrót gruntów w ramach działów rodzinnych i darowizny. O ziemię spadkową konsekwentnie upominają się spadkobiercy nie-rolnicy, co ma motywację ekonomiczną, ale wiąże się również z formami wypoczynku.

W 1996 r. nastąpił realny wzrost cen ziemi (powyżej wskaźnika inflacji), przy ich dużym przestrzennym zróżnicowaniu (najniższe ceny były w województwie chełmskim, najwyższe w warszawskim). Zróżnicowana była wysokość czynszów dzierżawnych w dzierżawach rolnych.

pod redakcją Kazimierza Daszewskiego

Dokumentacja i statystyka

W tym dziale będą zamieszczane informacje statystyczne dotyczące ubezpieczenia społecznego rolników, uzyskiwane ze statystyki Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego oraz – w miarę możliwości – z innych źródeł krajowych i zagranicznych.

W bieżącym numerze kwartalnika zamieszczamy cztery tablice zawierające podstawowe dane o ubezpieczeniu społecznym rolników w Polsce w latach 1989-1998:

Tablica nr 1 – Podstawowe dane o osobach objętych ubezpieczeniem społecznym rolników;

Tablica nr 2 – Świadczenia wypłacane z funduszu składkowego ubezpieczenia społecznego rolników w ramach ubezpieczenia chorobowego, wypadkowego oraz macierzyńskiego;

Tablica nr 3 – Świadczenia z ubezpieczenia społecznego rolników oraz świadczenia pozaubezpieczeniowe KRUS w latach 1992-1998. W części A świadczenia z ubezpieczenia emerytalno-rentowego, w kol. 3 ujęte są emerytury i renty, zasiłki pogrzebowe oraz wypłaty z tytułu waloryzacji świadczeń. W kol. 4 ujęte są świadczenia o charakterze pozaubezpieczeniowym wypłacane ze środków funduszu emerytalno-rentowego, a mianowicie: zasiłki rodzinne i pielęgnacyjne do lutego 1995 r. włącznie (od 1 marca 1995 r., zasiłki są finansowane poza funduszem emerytalno-rentowym ze środków budżetu w dziale opieka społeczna, zgodnie z przepisami ustawy z 1.12.1994 r.); wypłacane od 1995 r. dodatki dla żołnierzy zastępczej służby wojskowej przymusowo zatrudnionych w kopalniach węgla kamiennego i zakładach wydobywania rud uranu, na podstawie ustawy z 2.09.1994 r. oraz dodatki za pracę przymusową; świadczenia kombatanckie finansowane z budżetu państwa, których pełną obsługę KRUS przejęła od ZUS od 1.08.1997 r.;

Tablica nr 4 – Przeciętne emerytury i renty rolnicze oraz składki na ubezpieczenie emerytalno-rentowe w latach 1991-1998.

Opracował Robert Korsak

Tablica 1
Podstawowe dane o osobach objętych ubezpieczeniem społecznym rolników

Lp.	Lata	Średnioroczna liczba emerytów i rencistów wg rodzaju świadczeń w tym				Liczba osób objętych ubezpieczeniem	Przeciętna liczba zasiłków			Liczba świadczeniobiorców przypadająca na osobę zobowiązaną do opłacania składek (kol. 3/kol. 7)
		Ogółem	emerytury	renty inwalidzkie	renty rodzinne		rodzinnych w tysiącach miesięcznie	pielegnacyjnych przeciętna miesięczna	Liczba zasiłków pogrzebowych	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	1989	1 355 353	950 019	398 496	6 838	2 553 959	30,4	12 147	89 047	0,53
2	1990	1 506 272	1 051 497	441 009	13 766	2 341 044	42,5	11 890	97 845	0,64
3	1991	1 790 640	1 254 545	517 582	18 513	1 750 000	62,7	12 845	100 641	1,02
4	1992	1 989 966	1 360 479	607 478	22 009	1 662 500	123,2	14 445	95 461	1,20
5	1993	2 027 046	1 333 092	669 180	24 773	1 642 818	542,4	16 649	88 137	1,23
6	1994	2 046 187	1 297 092	722 055	26 673	1 504 975	578,9	19 649	82 459	1,36
7	1995	2 049 177	1 257 782	762 186	28 484	1 452 079	591,8	32 600	79 087	1,41
8	1996	2 027 885	1 212 273	784 362	30 483	1 398 260	566,0	38 645	79 583	1,45
9	1997	2 000 577	1 175 333	793 155	32 089	1 419 493	598,5	45 014	77 227	1,41
10	1998	1 968 843	1 139 265	795 933	33 645	1 417 700	603,3	46 604	73 172	1,39

Tablica 1a
Dynamika (rok poprzedni=100) w procentach

Lp.	Lata	Średnioroczna liczba emerytów i rencistów wg rodzaju świadczeń w tym				Liczba osób objętych ubezpieczeniem	rodzinnych w tysiącach miesięcznie	Przeciętna liczba zasiłków			Liczba świadczeniobiorców przypadająca na osobę zobowiązaną do opłacania składek (kol. 3/kol. 7)
		Ogółem	emerytury	renty inwalidzkie	renty rodzinne			rodzinnych w tysiącach miesięcznie	pielegnacyjnych przeciętna miesięczna	Liczba zasiłków pogrzebowych	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
1	1989	107,0	105,7	110,0	121,5	-	-	-	-	-	
2	1990	111,1	110,7	110,7	201,3	91,7	139,8	97,9	109,9	120,8	
3	1991	118,9	119,3	117,4	134,5	74,8	147,5	108,0	102,9	159,4	
4	1992	111,1	108,4	117,4	118,9	95,0	196,5	112,5	94,9	117,6	
5	1993	101,9	98,0	110,2	112,6	98,8	440,3	115,3	92,3	102,5	
6	1994	100,9	97,3	107,9	107,7	91,6	106,7	118,0	93,6	110,6	
7	1995	100,1	97,0	105,6	106,8	96,5	102,2	165,9	95,9	103,7	
8	1996	99,0	96,4	102,9	107,0	96,3	95,6	118,5	100,6	102,8	
9	1997	98,7	97,0	101,1	105,3	101,5	105,7	116,5	97,0	97,2	
10	1998	98,4	96,9	100,4	104,8	99,9	100,8	103,5	94,7	98,6	

Świadczenia wypłacane z funduszu składowego ubezpieczenia społecznego rolników*

Lata	Zasilki chorobowe		Liczba zasiłków			Liczba odszkodowań powypadkowych
	Ogółem liczba dni w tysiącach	Liczba dni na 1000 ubezpieczonych	porodowych	macierzyńskich	5	
1	2	3	4	5	6	
1989	5 054,2	1 979	41 390	87 845	72 045	
1990	4 139,6	1 768	44 087	94 863	59 422	
1991	12 424,0	7 099	48 981	57 556	58 428	
1992	22 905,4	13 778	46 681	46 546	49 885	
1993	28 381,3	17 276	47 119	46 965	44 435	
1994	31 980,3	21 250	44 991	44 083	42 845	
1995	33 650,0	23 174	40 928	40 675	40 040	
1996	30 856,3	22 068	38 262	38 221	40 407	
1997	29 523,8	20 799	37 662	37 655	42 236	
1998	30 866,6	21 772	36 829	36 822	31 178	

* finansowane z funduszu składowego od 1992 r.

Tablica 3

Świadczenia z ubezpieczenia społecznego rolników oraz świadczenia pozaubezpieczeniowe w KRUS w latach 1992-1998

Lata	Wydatki na świadczenia z funduszu emerytalno-rentowego i fundusz składowego razem (bez kosztów obsługi) w tys. zł	w tym wydatki na świadczenia:		Udział w wydatkach razem (w %)	
		z ubezpieczenia społecznego w tys. zł	pozaubezpieczeniowe* w tys. zł	wydatki na świadczenia z ubezpieczenia społecznego (w %)	wydatki na świadczenia pozaubezpieczeniowe (w %)
1	2	3	4	5	6
A. Z ubezpieczenia emerytalno-rentowego					
1992	2 205 749	2 109 061	96 688	95,62	4,38
1993	3 190 632	3 060 692	129 940	95,93	4,07
1994	4 852 533	4 719 900	132 633	97,27	2,73
1995	6 298 184	6 271 216	26 968	99,57	0,43
1996	7 797 794	7 787 983	9 811	99,87	0,13
1997	9 790 621	9 550 372	240 249	97,55	2,45
1998	11 009 338	10 407 709	601 629	94,54	5,46
B. Z ubezpieczenia chorobowego, wypadkowe i macierzyńskiego					
1992	84 149	84 149	x	100,00	x
1993	99 478	99 478	x	100,00	x
1994	131 275	131 275	x	100,00	x
1995	171 894	171 894	x	100,00	x
1996	206 512	206 512	x	100,00	x
1997	247 110	247 110	x	100,00	x
1998	243 100	243 100	x	100,00	x

* świadczenia kombatanckie, zasiłki rodzinne, zasiłki pielęgnacyjne, dodatki „gómicze”, dodatki z tytułu pracy przymusowej

Tabela 4

Przeciętne emerytury i renty rolnicze oraz składki na ubezpieczenie emerytalno-rentowe w latach 1991-1998

Lata	Przeciętna emerytura i renta w złotych	Składka na ubezpieczenie emerytalno-rentowe w złotych	Dynamika rok poprzedni 100		Relacja 3:2 (%)
			Przeciętna emerytura (%)	Składka * (%)	
1	2	3	4	5	6
1991	79,5	4,67	-	-	5,87
1992	109,5	7,58	137,74	162,43	6,92
1993	151,3	9,17	138,19	120,92	6,06
1994	225,1	17,60	148,78	192,02	7,82
1995	299,0	23,61	132,82	134,12	7,89
1996	367,3	29,03	122,85	123,00	7,90
1997	445,8	34,99	121,37	120,52	7,85
1998	509,2	39,46	114,21	112,76	7,75

* 1/12 sumy składek kwartalnych w roku

Mgr Kazimierz Daszewski jest Zastępcą Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego.